

ODMIENNOŚĆ (144) *sb f*

-e-(142), -ę- (2).

Oba o oraz e jasne.

sg *N* odmiennosc (26). ◇ *G* odmiennosci (20). ◇ *D* odmiennosci (7). ◇ *A* odmiennosc (22). ◇ *I* odmiennoscią (10). ◇ *L* odmiennosci (6). ◇ *pl N* odmiennosci (7). ◇ *G* odmiennosci (3). ◇ *D* odmiennosciąm (4); -ām (3), -(a)m (1). ◇ *A* odmiennosci (22). ◇ *I* odmiennosciami (3). ◇ *L* odmiennosciach (3); -ach (2) *RejPos*, *WierKróc*, -ach (1) *SarnStat*. ◇ sg *a. pl G* odmiennosci (11).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przyładów) i XVIII w.

1. *Stan inny niż poprzednio, przekształcenie (się), zmiana; mutatio JanPrzyw, JanStat; transfiguratio Mącz (53) : ktori [plód] był ciepłu zimny: przywykł/ Nagłego á wielkiego zimna zcierpieć nie może, Także albo w żywocie/ albo iak fkoró na fwiath wynidzie: vmrzeć muli/ á nie vmrzeli, tedy onę nagłą odmiennosc, z wielką ciężkością cierpi FalZioł V 31; Vkazáło lie fłońce nadobney iáfnosci/ Iáko iny fwiát náftál z oney odmiennosci. RejWiz 108v, 34v, 117; RejZwierz 30v marg; Transfiguratio, Przextaltowanie/ Odmiennosc/ odmienienie xtałtu. Mącz 219b, 475d; RejZwierz 222; StryjKron 717; GrabowSet G2v, N3v; LatHar 596; SarnStat 943.*

odmiennosc czego (10): Takież odmiany iest fzełcioraki rozdział/ rodzenie/ każenie/ rołcienie/ zniszczenie/ farby odmiennosc y miełtca przemienienie. *KłosAlg A3; GroicPorz hh4v; KwiatKsiqz G4v; O wielkałz to pokułá á wielki to łtopieñ do odmiennosci myłli ftáteczney vbołtwo á vdręczenie. RejAp 21v, 99v, 129, Ff2v; RejPos 350v. Cf »odmiennosci czasow«, »odmiennosci rzeczy«.*

odmiennosc na czym (1): Zálz on podrożny iádác w nocy w tey iáfnosci/ Nie vżywa rokfołzy widząc odmiennosci/ Ná powietrzu ná gwiazdach/ á dnia lie nádzyewa *RejWiz 2v.*

odmiennosc w kim, w czym (6): Słońce álbo Miefiác [...] náłtępuie ná ty przerzeczone známiona álbo łopnie/ przeto czynią odmiennosci na ziemi w ludzkich łprawách/ w dobytkałch/ w żywnosciách/ y w innych rzeczach przyrodzonych *BielKron 263v, 200; Iáką w ludziach odmiennosc te czáły łczynił BielSen 5; ZawJeft 47; SarnStat 1118; CzahTr C4.*

odmiennosc czyja [w tym: ai (1), G pron (1)] (2): *RejJóz H8v marg; Cołmus tułzy ziego odmiennofcy że to trudna choroba. RejKup Qv.*

W charakterystycznych połączeniach: dziwna odmiennosc (3), jasna, nagła, prędká; odmiennosc czasow, farby, mowy, myłli (2), poruszeń; odmiennosc na gwiazdach, w ludziach, w nauce, na powietrzu, w ucisku, na ziemi; broją się odmiennosci, nastaná; [w czym] odmiennosci podległy; cierpieć odmiennosc, (z)czynić (2); prawdziwy bez wszej odmiennosci; trwać bez wszej odmiennosci; wiecznosc bez odmiennosci.

Zwrot: »odmiennosci mieniç« = zmieniać się (1): Też tu ná tym powietrzu włafne przyrodzenie/ Ty dziwne odmiennosci/ co widamy mieni. *RejWiz 150v.*

Wyrażenia: »odmiennosci czasow« = inne czasy (1): Ale iáko náłtály odmiennosci czáłow/ iáko náłthály wyłtawné zamki/ kofztowné miáłtá/ [...] tákże też połpołu s tym náłtálá łprołna pychá *RejZwierz 70.*

»ine odmiennosci« (1): Y To nadobna cnotá/ gdy kto w ćirpliwołci/ Záchowa myłli ftátecznie/ [...] á w fwoiey łkromnołci/ Przetrwa czás/ áż náłtána/ ine odmiennosci. *RejZwierz 133.*

»odmienności rzeczy« (1): Ale yz czas pretko a czesto sye mieny a od nas prze dalekoscz miefcza kv tim pretkym odmiennoscziom rzeczi rada. zadna ystha. a potrzebna wczas bicz przinyesyona niemoze *LibLeg* 11/41.

Szereg: »czasy i odmienności« (1): PRzetóż chodząc my łzćieżkami y zą przykładami przodków náfzych/ którzy chcąc dogodzić rozmaítym potrzebóm rozmaítých czáfów y odmienności [*consulentium variis temporum necessitatibus et mutationibus JanStat* 156]/ rozmaíte práwá łtánowali *SarnStat* 48.

Wyrażenie przyimkowe: »bez odmienności« (3): Przez cały dzyeń opowye chwałę twey możności/ Ktora ząwždy wiecznie trwa bez wśfey odmienności. *LubPs* I4, E3; *LatHar* 597.

a. Przeistoczenie [czyja] (1) : Ná Chrźcie elemeⁿta álbo żywioły zą flowy nie przemieniáią fye/ iedno w tėje klóbie/ łpráwie/ y mocy zoftawáią/ á bez odmienności fwéy/ zą wiarą przyymuiącego wielkie pożytki czynią *BiałKat* 315v.

b. Zmianienie miejsca [czyja] (1) : (*marg*) Odmienność, ludzi. (–) Abowiem wiele ludzi ktorzy byli w pulnocnych kráinach/ dziś fą w południch: kthorzy byli ná włchod Słońcá/ dziś fą ná zachod: ták ie rozfýłáli y odmieniáli po świcie łtárzy Monárchowie *BielKron* 335v.

c. Zmiana pogody (1) : Tęczá fie vkazáá piękney zyelonosci/ Vkazuiąc ná przyfzły wieczor odmienności. *RejWiz* 125v.

d. O kwadrach księżyca (2) :

odmienność czyja (1): Iáko on blády miefiąc fwoie odmienności/ Okázuie przed námi w łkrytey zákrytości. *RejAp* AA5v.

Wyrażenie: »postawy odmienność« (1): Kxiężycz też ma fiedm wieku fwego y poftawy odmienności/ Bowiem naprzod fie vkazuie skłęczony iako obłák/ potym poł iafny/ zatym [...] *KłosAlg* A3.

e. Nieszczęście, upadek; śmierć (10) : *LubPs* R6v; gdy więc czas łtárości/ Przypada iuz/ á ony blifkie odmienności *RejWiz* 58v, 128v; Bo gdzie zapłáty niemáfz cnoćie álbo złości/ Tám fye trzeba nádziéwác přętkich odmienności. *KochZg* A4v; *KuczbKat* 410; Anteufzá widzialem płącząc w fwey łtárości/ Iż doczekał ná świcie tákicy odmienności: Wołáiąc biádá/ biádá/ iuz przyfzły te czáfy/ Muśim przed Antychryfem/ vćiec w gory láfy. *BielSen* 10.

odmienność kogo, czego (2): Tám iuz wypifuie iáko vpádłá gwiazdá z niebá ná ziemię/ która do końcá zácmiłá fłóńce/ co gdy przeczćiefz obaczyfz iż to známionuie odmienność łtolice Rzymfkiey. *RejAp* CCv; *RejPos* 350v.

W połączeniu szeregowym (1): Day [...] przebywác w wiekuiłtych páłacách twoich/ żadney nędzy/ odmienności/ y łkázie nie podległých. *LatHar* 645.

W charakterystycznych połączeniach: bliska odmienność, dziwna, přędka, rychła, sroga, wieczna; odmienność ludu, stolice; doczekać się odmienności, nadziewác się; odmienności nie podległy.

Zwrot: »w odmienności przyść« (1): Włpowniřz [!] ná wřzytki łtany/ dołtoieñftwá/ y ná wřzytki zacności domow onych wielkich/ ktorých pośfełorowie chodzili iáko lwi/ [...] w iákie tuř przed oczymá náfzymi odmienności przyfzli/ iáko zefzli/ iáko fie w niwecz obroćili. *RejZwierc* 184v.

2. *Zmienność, częste zmiany, zmienianie się; mutabilitas, vicissitudo Mqcz; inconstantia, instabilitas Cn (57)*: Vicissitudo taedium aufert, Odmienność odeymuye łprzikrzeńie/ to yełt co łie w odmianki czini/ to łie nie może łprzikrzeńić. *Mqcz* 493c, 239b.

odmienność czego (2): *KromRozm I [P2]*v cf *W połączeniu szeregowym; GórnRozm Fv* cf »niepewność a odmienność«.

odmienność czyja (1): [*Do Proteusa*:] Lecz nie dźiw bo odmienność twa k temu cie wiedźie *ProtBaz E2*.

W połączeniu szeregowym (1): [*nie jest jeden Kościół*] gđyze nyezgodá/ łwowolna odmyenność/ á nyepewność náuki odłáczenie yedney kráiny/ álbo narodu á yednego wyeku/ od inych / nowy á nye od Apołtołow połtáwyony porządek wftaw y przełóżeńłtwá/ álbo iż włáłnyey rzekę nyerząd *KromRozm I [P2]*v.

Szeregi: »niepewność a odmienność« (1): niepewność/ á odmienność rzeczy tych tu śmiertelnych/ ták zátrudniáią włzyłtko ná świcieńie iż nie gruntownego o włzyłtkiem/ ná káždy czás/ ná włzeláki przypadek łtánowiono píłmem bydź nie może. *GórnRozm Fv*.

»odmienność a niestawicznóść« (1): Nyewyem iżeby łye co odmyenności á nyeułtáwicznóci w yego náuce záwadzáło *KromRozm I G*.

a. *Niestáłość, zmienność charakteru lub usposobienia; słábość charakteru; varietas JanStat; levitas hominis a. mentis, mobilitas hominis, vanitas Cn (16)*: Tedyć ielzcie wietłzy dziw/ kto łwoiey młodości/ Vmie ználeść wędzidło/ ná ty odmienności. *RejZwierc* 61v; (*nagł*) Odmienność. (-) Pátrz ná owy kuroplółzki/ Gdzie nie máłz łtátku ni trołzki *RejZwierc* 231.

odmienność czego (6): Abowiem ten Philozoph píłł o odmienności młodości człowieczyey/ á o płóchości rozumu młodego *RejWiz* 32v; *RejAp* 68; A chcąc im ielzcie więcey potwirdzić oney krewkiey odmienności człowieczeńłtwá ich/ iuż łam począł oczywifcie iáwne znáki wkázwáć moźności łwoiey *RejPos* 81, 119 *marg*; *RejZwierc* 19v; *RejPosWstaw* [110³]v.

odmienność czyja [w tym: pron poss (2), ai (2), G pron (1)] (5): *KromRozm III* 18v; *RejZwierc* 133; *RejZwierc* 4v; *GrabowSet* B4v; włzákże iż połtánowienia praw/ by nalepiéy były vchwalóné/ dla odmienności y chytróci ludzkiey niedołtáteczné bywaią *SarnStat* 915.

W połączeniu szeregowym (1): Acz łye teź to czálem nyezdarzáło/ prze chytróć á przewrotnóć álbo teź odmyenność ludzká. *KromRozm III* 18v.

W przeciwstawieniu: »stáłość ... odmienność« (2): Stáłość z odmiennością *RejZwierc* B3v, 231.

W charakterystycznych połączeniach: odmienność człowieczeńłtwá, młodości, umyłu; krewka odmienność, ludzka (2).

Wyrażenie: »niestateczne [= zmienne] odmienności« (1): Co włzytko żádnym obyczáiem do niego [człowieka stanu zacnego] łie zebráć nie może/ ielłi będzie iákiemi niełtátecznymi odmiennościámi záwikłány *RejZwierc* 85.

Szeregi: »krewkość a odmienność« (1): [*Bóg*] nie dułáiąc oney krewkości á odmienności iego [człowieka]/ záłóżył náń frogi základ á łthráłzny dekret *RejZwierc* 4v.

»odmienność a niestáłość« (1): A they odmiány nic nam inłzgo nie czyni iedno odmienność á niestáłość łpraw náłznych/ á nie vmiárkowanie łthátecznego vmyłłu náłzgo. *RejZwierc* 19v.

»nieszczyrość a odmienność« (1): Złość/ która też w łobie zamyka nieszczyrość á odmienność vmyfłu/ [...] zowiemy poŝpolicie człowieka takiego wykrętnym ábo przewrotnym *RejPosWstaw* [110³]v.

W przen (1) :

Wyrażenie: »marcowe odmienności« (1): Bo gdy mógłś Máym być/ przecź sie Márcem czyniś/ [...] Abowiem ty Márcowe/ twoie odmienności/ Nie mogą być nieboże/ nigdy bez lekkości. *RejZwierz* 133.

b. *Zmienne koleje wydarzeń; vices JanStat* (34) : *RejWiz* 136v; *Vicissitudo*, *Odmienność/ przemienność/ niestałość fzczęścia. Mącz* 493c; Kto by sie chciał przypátrzyć od potzátku światá/ W iakich sie odmiennościach totzyły tu látá. *WierKróc* A2; *ZawJeft* 25.

odmienność czego (26): bo zówždy z odmiennościami czáfów odmienności przypadków miefzać sie muŝą *RejZwierz* 133v; á dziś zaś Niefwieź w Dom Rádziwiłow/ iáko iest wŝyftkich rzeczy odmienność/ przyŝedł *StryjKron* 582; *SarnStat* 495 [*idem* (2)] 782, 931. *Cf Wyrażenia*.

odmienność czyja [*zawsze: ai*] (2): *RejAp* 68; Ty/ wpomiénioné przymioty bogátá/ Zyy trzyftoletni wiek/ pátrzájąc ná té Nietrwále prędkie ludzkie odmienności. *ZawJeft* 3.

W porównaniu (1): Iáko ná morzu odmienność mamy/ Bo dziś łpokoynie w nawách pływamy: Ockniefz fye/ álic nawáłość frogá Obaczyfz/ z twoią łękliwą trwogą. *ZawJeft* 31.

Wyrażenia: »odmienność czasow« (4): *RejZwierz* 85v, 150v, 184; poniewáfz oná [*historia*] iest naprzód wŝelkiej dawności kluczem/ [...] odmienności czáfów/ żywotów Krolewfkich/ Xiążęcych/ y mężów zacnych/ fwiadkiem nadowodnieyfzym *StryjKron* A.

»odmienność fortuny, szczęścia« = *volubilitas fortunae, volumen sortis humanae Cn* [*szyk* 6:3] (5:4): *RejWiz* 58; Ale by káždy [...] pomniał ná dzień iutrzejfzy [...] / á wważył łobie odmienność fortuny iáko sie oná dziwnym kołem toczy/ [...] pewnieby mu też mogło wiele odeydź they omylney chćiwości iego *RejZwierz* 66, 21, 21v, 151v; *StryjKron* 225 *marg* [2 r.], 532; *ZawJeft* 47.

»płocha odmienność [czego]« (1): NIEgodzien tego ten świat zówikłány/ Aby miał ná nim rozumem nádány Człowiek polégác/ á fwe fczęśliwości Sádzić ná iego płochéy odmienności. *KochPieś* 48.

»odmienność świata« [*szyk* 7:1] (8): *RejWiz* 3v; *RejPos* 300; PRzetoć dano ty Kfiáfzki ábyś sie rozmyfłá [...]. Pomniác też ná odmienność fwiátá mizernego/ A iáko ná nim nie máfz nigdy nic pewnego. *RejZwierz* B4; Zaź nie widamy odmienności fwiátá/ Dziś mamy z niego oycá/ iutro látá. *RejZwierz* 229v, 28v, 153, 170v; *KochPieś* 48.

Szeregi: »omyłki a odmienności« (1): w iákich omyłkach á w iákich odmiennościach chowáią ten fwoy nędzny łtan fwiátá tego. *RejPos* 300.

»przypadki a odmienności« (1): pilnie sie przypátruiąc moy miły Krześciánłki brácie rozliczności czáfów dziefyfzych/ á dziwnym przypadkom á odmiennościam ich/ nicz inŝzego pewnieyfzego áni náleś áni rozeznác [...] nie vmiem/ iedno [...] *RejZwierz* 184.

c. *Zmienienie zdania [czyja]* (1) : A chcefz y o czyfcu Lutrowę odmyenność oględác? *KromRozm* I 14v.

3. *Zdrada, sprzeniewierzenie się* (8) : Ktemu przykładem książęcią Apostoľskiego chciał Zbáwiciel náľz pokázác/ iż żaden sílom łwoim vfác nie ma: gdyż łię áni Piotr ł. odmiennosci nie mógl wwiárowác. *WujNT* 180.

odmienność czyja [w tym: *pron poss* (1), *ai poss* (1)] (2): poľłał [cesarz] Bureńkiego z wojskiem/ [...] dawfzy łifty do kłiążęćią Wirtemberfkiego/ wykłádając mu to/ iáko ieľ obráził máieľthat Cefárki odmiennosciá łwá/ iż on z kłiążęty wywołányi był przeciw iemu/ pánu łwemu krolowi Rzymfkiemu wiary niezáchował. *BielKron* 228, 78v *marg.*

Wyrażenie: »chytra odmiennosc« (1): á iż we łrzodku wojská Niemieckiego łtali/ á namniey łie woyná byli nieľpracowáli/ łnádnie w łpracowánych y nieľpodziwáiących łie w ten czas tákiey chytrey odmiennosci/ wielká porážkę vczynili. *StryjKron* 390.

a. *Zdradliwość* (4) : Ták nam przymierze dźierżec wiecznie ofiáruie/ Leć że łie w tym narodzie [tureckim] odmiennosc náyduie. *MycPrz* I C.

odmienność czego (2): *RejAp* 106v, 107 *cf Szereg.*

odmienność czyja (1): á nád wľzytkiemi był przeľozon Kociánder z narodu Kárwath ná kthorego był łáľkaw Ferdynánd [...] / bo go wiele ludzi niechćiáło dla iego odmiennosci. *BielKron* 309.

Szereg: »odmiennosc a przewrotnosc« (2): *RejAp* 106v, 107 *cf W przen.*

W przen (2) : Ty pľtroćiny nam nic inľzego nie známionuiá/ iedno odmiennosc á dziwná przewrotnosc beľtney tey [= Rzymu] z rozlicznych ludzi y narodow zepľtrzoney á ofádzoney *RejAp* 106v, 107.

4. *Zastępienie (zastępowanie) kimś a. czymś innym* (16) : (nagł) Odmiennosc. (-) OSieł gdy Bogá prosił/ o páná inľzego/ Iákoś mu łie łprzykrzyło/ było v pirwľzego. Dał go Bog do Rymárzá *RejZwierz* 121, bbv.

odmienność kogo, czego (2): iáka łwawola/ iáka odmiennosc rozlicznych Bogow/ koľcioľow/ á iákie bluźnirľtwo thám [w Rzymie] łie mnożyło *RejAp* 105v. *Cf Wyrażenie.*

Wyrażenie: »odmiennosc wiary« (1): Arcibiľkupá Rifkiego/ do więzienia wľádzil/ że ná odmiennosc wiary niechćiáł przyľtác *BiałKaz* K3v.

a. *Następowanie po sobie* (12) :

odmienność kogo (1): Przy motowidľách wagá przędze/ y liczbá/ má bydź wľzędzie v Woytá wiadoma: áby/ dla odmiennosci Vrzędnikow y Pánow/ wiadomosc byľá/ kędy przádaiá poddáni *GostGosp* 126.

odmienność w kim (2): *BielKron* 332; Iákie odmiennosci czynilá [bestia] w kroloch y w Cefárzoch Rzymfkich [...] / iedny ná drugye podburzáiac/ á iedny ná drugich mieyľczach náľadzaiac. *RejAp* 113.

Wyrażenia: »odmiennosc czasu« = *upływ czasu* (6): Ale iż łwiát iáko ieľ odmienny y z dziwnemi łprawámi łwemi/ to iuż iáwnie á prawie ná oko widzimy/ że zá odmiennosciá czáľow iego y dziwnieyľzy ludzie náľtawaiá *RejZwierc* A3; A żadna rzecz nie ieľt ták vgruntowaná/ áby z odmiennosciá czáľow nie miáľa być wzruľzona. *RejZwierc* 152, A2, 87v, 133v, 150.

»odmiennosc czasow« = *kolejność, następstwo pór lub epok* (3): *GlabGad* G3; [Mieľsiąc] Theż wkázuie w łobie odmiennosci czáľow/ pogody y niepogody/ y inych przypadkow wedle znákw łwoich. *RejAp* 99v; *StryjKron* 16.

Szereg: »postępki a odmienności« (1): Oliądło potym bårzo wiele narodow w Hiłpanłkich Kráinach bogátých/ według postępkow y odmienności czáfow onego wieku dawnego *StryjKron* 16.

5. Różnice, różnorodność (5) :

odmienność czego (2): *GlabGad* A7v; Rozłádzże fie s fwą chucią á iey odmienności/ Závždy do tego ciągni co ieft ku dobremu *RejWiz* 37.

odmienność w kim, w czym [= między poszczególnymi jednostkami] (2): Ten piełzki ten ná koniu/ w drogę fie puścili/ Nie rowno fie tym świátem/ wżycy podzielili/ Máiąc ták wielkie ten świát/ w łobie odmienności/ Nie może tu żaden mieć/ fwobodi wieczności *BielKom* B2; *RejZwierc* 4.

odmienność w czym [= pod jakim względem] (1): takież Bulgárowie w iedności ná ten czás byli/ iedno iż dziś przez rozne kráiny będąc od fiebie daleko/ obyczáiw innych náwykli/ y w mowie odmienności *BielKron* 336.

Szereg: »odmienność a zamieszanie« (1): (*nał*) Iáko Pan Bog obaczywży rozność przyrodzenia ludzkiego [*tj. że ludzie są flegmatykami, melancholikami itd.*] y rozumem y przykazaniem fwym ozdobić y przełtrzegác go raczył. (-) PRzypátruyże fie pilno/ gdy iuż tę odmienność wżechmogący Pan á to zámieszánie w człowieczym narodzie obaczyć raczył/ niechciał ták tego nędznego człowieká zániechác *RejZwierc* 4.

6. Niespełnienie (1) : Nie zgwałcę ia przymierza fwego: głos podány Z vft moich w odmienności niebędzie vznány. *KochPs* 134.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (4) :* Vices, Rázy też odmienność/ przemienność/ łzkodá/ przigodá. *Mącz* 493b, 475c; *Varietas – Odmiennocz, roz licznocz, roznoocz. Calep* 1102b, 683b.

Synonimy: **1.e.** *nieszczęście, upad*; **2.a.** *niestałość, niestateczność, niestatek, niustawiczność*; **5.** *rozność*.

Cf NIEODMIENNOŚĆ, ODMIANA, ODMIENIENIE

MP